

Sanja Jelisavac Trošić¹

Naučni saradnik, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd

EKONOMSKA DIMENZIJA OEBS-a I OLAKŠAVANJE TRGOVINE I TRANSPORTA

Rezime: Ekonomska dimenzija je bila od početka prisutna u Organizaciji za evropsku bezbednost i saradnju kao jedan od faktora koji treba imati u vidu kod analize svih pretnji bezbednosti. U okviru ekonomske dimenzije Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju kao jedan od ciljeva se posebno ističe olakšavanje trgovine i transporta. Olakšavanje trgovine i transporta je i jedan od ciljeva najnovijeg Helsinki +40 procesa. U radu su analizirane do sada postavljene osnove za olakšavanje trgovine i transporta, kao i mogućnosti unapređenja istih. Srbija može dati doprinos budućem dijalogu u okviru Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju i u koncipiranju politike za upravljanje graničnim procedurama u cilju olakšavanja legalnog prekograničnog komercijalnog poslovanja, istovremeno vodeći računa o neophodnim aspektima bezbednosti.

Ključne reči: OEBS, proces Helsinki +40, trgovina, transport, Srbija.

EKONOMSKA DIMENZIJA OEBS-a

Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) se može posmatrati kao forum za političke pregovore i donošenje odluka u oblasti ranog upozoravanja, sprečavanja sukoba, upravljanja krizom i post-konfliktnu rehabilitaciju. U širokom spektru bezbedonosnih problema kojima se bavi OEBS uključeni su i ekonomski aspekti. Još od najranijih dana postojanja OEBS-a rešavanje ekonomskih i socijalnih aspekata bezbednosti i promovisanje međunarodne ekonomske saradnje bili su važna komponenta sveobuhvatnog pristupa bezbednosti. OEBS se bavi ekonomskim pitanjima kada su ona pre svega usko vezana za pitanja bezbednosti. Takođe ova organizacija podstiče međunarodnu ekonomsku saradnju. Između ostalih ekonomske aktivnosti koje preduzima OEBS su i olakšavanje trgovine i transporta.

Konferencija o evropskoj bezbednosti i saradnji (KEBS), počela je 3. jula 1973. godine u Helsinkiju i nastavljena u Ženevi od 18. septembra 1973. do 21. jula 1975. godine. Završena je 1. avgusta 1975. godine u Helsinkiju sastankom visokih predstavnika Austrije, Belgije, Bugarske, Kanade, Kipra, Čehoslovačke, Danske, Finske, Francuske, Demokratske Republike Nemačke, Savezne Republike Nemačke, Grčke, Svete

¹ dr Sanja Jelisavac Trošić, sanja@diplomacy.bg.ac.rs.

Stolice, Mađarske, Islanda, Irske, Italije, Lihtenštajna, Luksemburga, Malte, Monaka, Holandije, Norveške, Poljske, Portugalije, Rumunije, San Marina, Španije, Švedske, Švajcarske, Turske, Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika, Ujedinjenog Kraljevstva, Sjedinjenih Američkih Država i Jugoslavije.² Saradnja na privrednim i srodnim poljima (tehnologija, zaštita prirodne sredine i sl.) predstavljala je od početka relativno najmanje kontroverznu oblast. Međutim, ostala je prisutna nedoumica šta se efektivno može postići na ovom polju a u okviru KEBS i šta je to specifično što bi spadalo u domen ovog multilateralnog napora, posebno s obzirom na široku nadležnost i aktivnost Ekonomske komisije Ujedinjenih nacija za Evropu. Međutim, sa pravom se smatralo da ovo područje saradnje treba uključiti u delokrug organizacije, jer postoji pre svega: potreba za sveobuhvatnošću multilateralnog napora ka izgrađivanju novog, demokratskog sistema međunarodnih odnosa koji će uključiti i ekonomske komponente odnosa, zatim kvalitativne promene koje države treba da unesu u međusobne odnose moraju da obuhvate i privrednu saradnju, potom ta privredna saradnja trpi efekte loših političkih odnosa, pa joj je potreban novi podstrek i konačno svim funkcijama koje ova organizacija ima izvršiće se pozitivan uticaj na revitalizaciju i Ekonomske komisije UN za Evropu.³

Strateški dokument OEBS-a za ekonomsku i ekološku dimenziju je donesen na Ministarskom savetu OEBS-a, decembra 2003. godine u Matrihtu.⁴ Ovim dokumentom, pre svega su učinjeni naponi da se intenzivira ekonomska i ekološka saradnja između država članica OEBS-a, sa ciljem da se na taj način osigura sveobuhvatna bezbednost i stabilnost. Osim toga, važeći su i principi Helsinškog zaključnog akta iz 1975. godine, u vezi sa saradnjom na polju ekonomije, nauke i tehnike i životne sredine, kao i drugi akti koji uključuju ekonomsku dimenziju pretnji bezbednosti. OEBS i Ekonomska komisija Ujedinjenih nacija za Evropu su 2004. godine potpisale Memorandum o razumevanju koji predviđa blisku saradnju u oblasti ekonomskih i ekoloških pitanja.⁵ Svi dokumenti u oblasti ekonomskih problema koji mogu biti pretnja bezbednosti su donešeni sa uverenjem da delotvornija saradnja svih država OEBS-a na pravednoj, nediskriminatornoj i svestrano korisnoj osnovi za suprotstavljenje iza-

² Konferencija o evropskoj bezbednosti i saradnji, SAMIT 1975., http://www.rastko.rs/istorija/diplomatija/csce_s.html, 23. maj 2015.

³ Lj. Aćimović, *Problemi bezbednosti i saradnje u Evropi*, Intitut za međunarodnu politiku i privredu i Prosveta, Beograd 1978, 317-8.

⁴ V. Bilandžić, M. Masari, B. Milinković, *30 godina OEBS-a*, Zbirka odabranih OEBS-ovih dokumenata, Misija OEBS u Srbiji i Crnoj Gori 2005, 163.

⁵ Na engleskom jeziku: *Memorandum of Understanding (MoU)*.

zovima iz ekonomske sfere može učiniti ključni doprinos bezbednosti, stabilnosti, demokratiji i prosperitetu u regionu OEBS-a.

Na sastanku ministara inostranih poslova u Dublinu iniciran je proces Helsinki +40, a onda je on pokrenut početkom 2013. godine za vreme predsedavanja Ukrajine. Na redovnom sastanku ambasadora OEBS-a 2013. godine u Beču definisano je osam ključnih tematskih oblasti, koje pokrivaju sve tri OEBS dimenzije, vojno-političku, ekonomsko-ekološku i ljudsku. Tematske oblasti ka kojima je usmeren proces Helsinki +40 su: podsticanje vojne transparentnosti putem oživljavanja i modernizacije konvencionalne kontrole naoružanja izgradnjom poverenja i bezbednosnih režima; dalje jačanje kapaciteta OEBS-a u rešavanju prekograničnih pretnji; jačanje kapaciteta i širom konfliktnih ciklusa; nastojanje za opipljivim napretkom ka rešavanju dugotrajnih sukoba na miran način i pregovorima; unapređenje strateške orijentacije ekonomske i ekološke dimenzije; jačanje ljudske dimenzije; unapređenje efektivnosti i efikasnosti OEBS-a; povećanje interakcije sa partnerima spremnim na saradnju i sa međunarodnim i regionalnim organizacijama⁶ Prema tome ekonomska dimenzija OEBS-a je i dalje aktuelna, kao i pitanja trgovine, graničnih prelaza, prekograničnih pretnji, pretnji transportu i slično.

Odlukom 18. zasedanja Ministarskog saveta OEBS, koja je stupila na snagu 10. februara 2012. godine, Srbija je određena za predsedavajućeg OEBS u 2015. godini, u sklopu zajedničke kandidature sa Švajcarskom, koja je predsedavala 2014. godine. Predsedavanje OEBS predstavlja priliku za afirmaciju spoljnopolitičkih prioriteta i promociju Srbije u okviru međunarodne zajednice, regionu i Evropi. Srbija ove godine ima priliku da pruži konkretan i konstruktivan doprinos jačanju Organizacije, posebno imajući u vidu da se 2015. godine obeležava četrdesetogodišnjica usvajanja Helsinškog završnog akta. Na tako važnu godišnjicu uvek se sumiraju rezultati do sada učinjenog i ispituje da li postoji politička volja za kreiranje strateškog okvira za delovanje Organizacije u periodu nakon 2015. godine. Na ovaj način naša zemlja je dobila jedinstvenu priliku da kreira prioritete OEBS-a u budućnosti i da ostvari uticaj na dugoročno strateško rešavanje pitanja od suštinskog značaja za aktuelno i buduće delovanje Organizacije i afirmaciju izvornih principa KEBS⁷ Konkretno, u oblasti ekonomsko-ekološke dimenzije Srbija trenutno posebnu pažnju posvećuje pitanjima održive energije i energetske bezbednosti. Srbija bi trebalo što više da ističe svoju pozitivnu ulogu tokom predsedavanja OEBS-om kao i dostignuća koje je napravila, uz ukazivanje na probleme iz ekonomske dimenzije OEBS-a koje bi trebalo zajedničkim snagama rešiti.

⁶ Helsinki +40 Process, <http://www.osce.org/cio/110111>, 12. maj 2015.

⁷ Republika Srbija i Organizacija za saradnju i bezbednost u Evropi (OEBS), <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/multilateral/oeps?lang=lat>, 16. maj 2015.

EKONOMSKI IZAZOVI I PRETNJE PO BEZBEDNOST I STABILNOST

Iako je OEBS najpoznatiji po svojim aktivnostima na polju ljudskih prava, tokom vremena je on dobijao još dimenzija pre svega na drugim oblastima očuvanja bezbednosti.⁸ Ekonomska dimenzija u OEBS-ovom konceptu sveobuhvatne bezbednosti i saradnje nije za zanemarivanje, jer ona postoji pre svega kao sistem ranog upozoravanja na naraštajuće probleme i izvore potencijalnih nestabilnosti. Cilj joj je sprečavanje sukoba pre nego što oni otpočnu, rešavanje kriza i post konfliktna sanacija. Opšte je poznato da velike nestabilnosti na ekonomskom planu i u ekonomskoj, a posebnoj trgovinskoj saradnji među državama kao i nerešeni trgovinski sporovi mogu kulminirati u ratne sukobe ili druge vrste konflikata. Ekonomska nestabilnost produbljuje i političku nestabilnost zemalja što može dovesti do krize u pojedinim regionima sveta i vrlo lako premašiti okvire i prerasti u oružani sukob. Da bi se u budućnosti sprečio ovakav razvoj događaja zemlje OEBS-a deluju zajednički na smirivanju i gašenju takvih potencijalnih žarišta. Ove akcije podrazumevaju i podršku ekonomskim reformama i pomoć strukturnim prilagođavanjima privrede koje se na taj način lakše uklapaju u međunarodne trgovinske tokove.

Trgovinski sporovi predstavljaju problem, a trgovinske ratove je potrebno izbegavati jer se pokazuju kao loši za legalno poslovanje svih uključenih strana. Tokom istorije postoji mnoštvo primera trgovinskih ratova, ali najsvježiji su sukobi SAD i EU sa jedne strane i Rusije sa druge.⁹ Osim toga postoji i mnoštvo novijih primera trgovinskih sporova manjeg intenziteta, kao na primer, EU – Kina oko uvoza solarnih panela, EU – SAD oko genetski modifikovane hrane, a sa druge strane izvoza banana, SAD – Kina oko dampainga i protekcionizma, i slično.¹⁰ Imajući u vidu učestalost koju trgovinski su-

⁸ M. Zirojević, *The place of NATO and the OSCE in EU Security Policy*, Institut za međunarodnu politiku i privredu 2006, 196.

⁹ Više o tome na: <http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Trgovinski-rat-steti-i-EU-i-Rusiji.lt.html>, <http://www.politika.rs/rubrike/uvodnik/Trgovinski-rat-Zapada-i-Rusije.lt.html>, http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2015&mm=06&dd=24&nav_category=78&nav_id=1008027, <http://www.novosti.rs/vesti/planeta.299.html:551837-Obama-i-Merkelova-Sankcije-Rusiji-ostaju-Kosacov-Ishod-samita-zavisi-od-Nemacke>, <http://www.blic.rs/Vesti/Svet/586268/Angela-Merkel-Zapadnjacke-sankcije-Rusiji-ostaju-ali-EU-zeli-saradnju>, 12. jul 2015.

¹⁰ Više o tome na <http://www.euractiv.rs/eu-prioriteti/4662-antidamping-istraga-protiv-kineskih-proizvoaa-solarnih-panela->, <http://www.blic.rs/tag/60341/Genetski-modifikovana-hrana>, <http://www.tehnologijahrane.com/iz-novina/berlin-protest-protiv-sporazuma-eu-sad>, http://www.vreme.com/arhiva_html/439/25.html, <http://www.bastabalkana.com/2014/06/slobodna-trgovina-rat-banana-americka-govedina-sa-hormonima/>, <http://www.politika.rs/rubrike/Tema-nedelje/Pomoc-privredi/Dr-Dzekil-zuri-u-svet.lt.html>, <http://www.agropartner.rs/VestDetaljno.aspx?id=18061&grupa=14>, <http://serbian.cri.cn/341/2011/12/22/21s119351.htm>, 14. maj 2015.

kobi imaju između SAD i Kine i EU i Kine, postoji pretnja od izbijanja nekog novog trgovinskog rata.¹¹ Prema tome, možemo videti da trgovinski sukobi nisu beznačajni faktor na međunarodnoj sceni i da postoji stalna potreba za rešavanjem ovih sporova i za neprekidnom komunikacijom zavađenih strana.

Sa druge strane, kao problem je prepoznata i činjenica da su između zemalja članica OEBS-a prisutni ekonomski i socijalni dispariteti, u nekim zemljama je prepoznato i odsustvo vladavine prava, korupcija, rasprostranjeno siromaštvo, slabo upravljanje, visoke stope nezaposlenosti i slično. Ovo su izazovi koji mogu da doprinesu globalnim pretnjama, kao što su terorizam, razni ekstremizmi, transnacionalnom organizovanom kriminalu, nezakonitim privrednim aktivnostima, koje uključuju pranje novca, nezakonitu trgovinu i ilegalne migracije. Unutrašnji sukobi, a posebno međudržavni, destabilizuju ceo region, usporavajući regionalnu privrednu saradnju i razvoj. Na taj način se i podrija celokupna bezbednost, uključujući i bezbednost komunikacija, trgovinskih ruta, puteva za transport energije i drugih trgovinskih veza.¹²

Ekonomski uzroci za konflikt u regionu mogu se podeliti na primarne, sekundarne i ostale. Primarni izvori su: pad ekonomske aktivnosti i rast siromaštva, rast nejednakosti između država i u okviru jedne države, slabe i nesigurne državne ustanove. Kao sekundarni uzroci definišu se: visoka nezaposlenost i zloupotreba nacionalnosti kao oblik političke strategije. Takođe postoji još uzroka koje kategorizujemo pod ostalo: ekonomika terorizma, makroekonomske i institucionalni izazovi, kao što je tranzicija ka tržišnoj ekonomiji, efekat raspada države, rastuća globalizacija.¹³

OEBS se postavljanjem određenih opšteprihvaćenih načela u međusobnim odnosima i načelnih smernica i ciljeva u oblasti privredne saradnje trudi da približi pozicije zemalja potpisnica kao i da deo tih istih napora sprovede u život. Implementacija osnovnih ideja i načela OEBS bi trebala da dovede do uklanjanja neravnopravnosti, diskriminacije, razvijanja saradnje u okviru velikih industrijskih projekata, projekata izgradnje, kooperacije radi lakšeg pristupa tehnologiji i lakšeg pribavljanja potrebnih finansijskih sredstava. Cilj je da se ostvari koncept slobodnog kretanja ljudi, ideja i informacija. Na taj način se stabilizuju krizne situacije i izbegavaju potencijalni trgovinski ratovi ili neki drugi sporovi.

¹¹ Više o tome na: <http://webtribune.rs/rusija-ili-kina-ko-je-veca-pretnja-po-vasington/#>, 12. mart 2015.

¹² V. Bilandžić, M. Masari, B. Milinković, *30 godina OEBS-a*, Zbirka odabranih OEBS-ovih dokumenata, Misija OEBS u Srbiji i Crnoj Gori 2005, 164.

¹³ The Role of the Economic Dimension in Conflict Prevention, United Nations Economic Commission for Europe 2002, 28.

OEBS sam po sebi nije ekonomska organizacija, već se bavi onim ekonomskim pitanjima koja mogu doprineti miru, prosperitetu i stabilnosti. Ekonomska i ekološka dimenzija OEBS-a podrazumeva: nadgledanje dešavanja u ekonomskoj i ekološkoj dimenziji kod zemalja članica, sa ciljem da ih obaveste ako se jave bilo koje naznake nastajanja konflikta; olakšavanje i formulacija ekonomskih i ekoloških politika i inicijativa sa ciljem promocije bezbednosti u ekonomskoj dimenziji OEBS-a. Ekonomske i ekološke politike i inicijative su posebno važne kod država u tranziciji naročito u – organizaciji konferencija i seminara o ekonomskim i ekološkim pitanjima, promociji ekonomskih i ekoloških standarda ponašanja i aktivnosti, razvojem i intenziviranjem kontakata sa relevantnim međunarodnim organizacijama i slično.¹⁴

Na terenu Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju doprinosi jačanju socijalne zaštite i ekonomskog razvoja širom regiona, a pre svega u određenim oblastima rizika i kod više ugroženih grupa, kao deo opšte prevencije sukoba i mandata o post-konfliktnoj rehabilitaciji. Određeni projekti i aktivnosti su razvijeni i implementirani da promovišu, između ostalog, preduzetništvo i mala i srednja preduzeća, ruralni razvoj, veću ekonomsku diverzifikaciju, tu su inicijative za privlačenje investicija i unapređenje saradnje javnosti i privatnog preduzetništva.¹⁵ Na primer promocija ženskog preduzetništva Odlukom o promovisanju jednakih mogućnosti za žene u ekonomskoj sferi ukazuje na intenzivnije angažovanje OEBS-a u ovoj oblasti.¹⁶ Postoje mnogobrojne tekuće misije OEBS-a u zemljama npr. Avganistanu, Tadžikistanu, Azerbejdžanu, Bosni i Hercegovini i slično. Zanimljivo je istaći i podršku Kancelarije OEBS-a u Tadžikistanu na polju pristupanja te zemlje Svetskoj trgovinskoj organizaciji, što podvlači široku angažovanost OEBS-a na ekonomskoj i posebno trgovinskoj dimenziji.

U okviru OEBS-a, između ostalog, funkcioniše Kancelarija koordinatora OEBS-a za ekonomske i ekološke aktivnosti.¹⁷ Ova kancelarija radi na jačanju bezbednosti i stabilnosti u regionu OEBS-a promovisanjem međunarodne saradnje u ekonomskim i ekološkim pitanjima. Promovisanje dobrog upravljanja, uspešnih načina borbe protiv korupcije, pranja novca i finansiranja terorizma su među najvažnijim aktivnostima. Ove aktivnosti su zasnovane na većem broju odluka koje su donele ministarske konferencije i Stalni savet OEBS-a, kao i na dokumentu Strategija OEBS-a za eko-

¹⁴ OSCE, *OSCE Handbook*, OSCE 2000, 133.

¹⁵ Activity Report 2012-13, Office of the Co-ordinator of OSCE Economic and Environmental Activities OSCE Secretariat, Vienna, 23.

¹⁶ Odluka Vilnius Ministarskog saveta br 10/11 (*The Vilnius Ministerial Council Decision No 10/11*).

¹⁷ Kancelarija koordinatora OEBS-a (*Office of the Co-ordinator of OSCE*). Ekonomske i ekološke aktivnosti (*Economic and Environmental Activities* (OCEEA)).

nomsku i ekološku dimenziju, koji daje visoki prioritet jačanju dobrog upravljanja u državama članicama OEBS.¹⁸

Koordinator OEBS-a za ekonomske i ekološke aktivnosti i njegova kancelarija saraduju na terenu sa mnogim službenicima, organizuju godišnje ekonomske i ekološke forume, održavaju godišnje sastanke na kojima se procenjuje stepen progressa u implementaciji tekućih aktivnosti, kao i identifikacija budućih prioriteta. Kancelarija blisko saraduje sa predsedništvom organizacije i pod vođstvom je Odbora za ekonomiju i ekologiju, tela predstavnika država članica OEBS-a. U aktivnosti koje spadaju u područje rada Kancelarije spadaju i bezbednost u transportu robe, problem migracija, razvoj efikasnije granične i carinske politike, upravljanje vodama, kontrolisanje opasnih otpada, klimatske promene, održiva energija i uključivanje javnosti u odlukama koje utiču na životnu sredinu. OEBS je aktivna članica i Inicijative Životna sredina i bezbednost (ENVSEC).¹⁹

Ekonomsko-ekološki forum se održava jedanput godišnje na visokom nivou i na njemu se razmatraju najvažnija pitanja ekonomske i ekološke dimenzije.²⁰ Poslednjih godina sve aktuelnije teme su ekološka bezbednost, relacija između zaštite životne sredine i ekonomske stabilnosti i slično. Najnoviji dvadeset treći po redu završni Forum će se održati u Pragu od 14-16 septembra sa temom produbljivanja angažovanosti OEBS-a u vezi upravljanja vodama. Pripremni sastanci su održani: prvi u januaru u Beču i drugi u maju 2015. godine u Beogradu.²¹

TRGOVINA I TRANSPORT

Još na početku izgradnje OEBS-a, na Konferenciji o evropskoj bezbednosti i saradnji, javila su se sporna pitanja u vezi olakšavanja trgovine i uklanjanja prepreka istoj. Na liniji Istok-Zapad razgovori su se vodili o raznim temama, pa je SSSR instistirao na poštovanju klauzule najpovlašćenije nacije, a Zapad na poštovanju načela reciprociteta, teme su bile i liberalizacija režima trgovine i drugih oblika saradnje u smislu uklanjanja diskriminacije i prepreka koje je Zapad postavio prema zemljama Varšavskog ugovora, zatim liberalizacija tzv. treće korpe, tj omogućavanja šireg prostora za nepo-

¹⁸ Organization for Security and Co-operation in Europe Factsheet, <http://www.osce.org/eea/98374?download=true>, 14. maj 2015.

¹⁹ Economic and environmental activities, <http://www.osce.org/secretariat/eea>, 11. jun 2015.

²⁰ Economic and Environmental Forum, <http://www.osce.org/secretariat/eea>, 13. jun 2015.

²¹ Concluding Meeting of the 23rd OSCE Economic and Environmental Forum, http://www.osce.org/event/23rd_eef_2015, 03. jun 2015.

sredne kontakte i poslovanje preduzeća, pitanje bilateralizma ili multilateralizma u trgovinskoj razmeni, zahtev za priznanjem statusa zemalja u razvoju, pitanja novog međunarodnog ekonomskog poretka i slično.²²

Uključivanje ekonomske dimenzije pod okrilje aktivnosti OEBS-a nije se dovelo u pitanje, ali je postojala dilema šta se efektivno tu može postići. Prema često iznetim stavovima OEBS-a pred ovu organizaciju stalno se postavljaju nove pretnje i izazovi između ostalih i ekonomske prirode. Poslednjih godina pojavio se veliki broj sigurnosnih rizika u oblasti trgovine i transporta. Ranije su se sigurnosne mere uvođile radi zaštite robe, dok danas i sama trgovina i teret mogu biti kategorizovani kao sigurnosni rizik (npr. prevozno sredstvo kao oružje). Prema dokumentu koji je objavio Ženevski centar za demokratsku kontrolu oružanih snaga, pretnje bezbednosti se mogu podeliti u pet opštih kategorija:

1. „Normalna” krivična dela u koja spada prelazak granice (odnosno krađa auta s jedne strane granice i „radionice za rastavljanje ukradenih vozila” s druge strane);
2. Tehnički prekršaji (odnosno neposredovanje ispravnih dokumenata; neregularni ili ilegalni imigranti u potrazi za poslom);
3. Međudržavni organizovani kriminal (raznih oblika i tipova: krijumčarenje automobila, ilegalna trgovina ručnim i lakim oružjem, opojne droge i druga roba, trgovina ljudima, ilegalni prenos nuklearnih materijala, ilegalno međudržavno raspolaganje opasnim materijalima kao što su radioaktivni materijal i druge vrste otpada);
4. Terorističke pretnje;
5. Pretnje integritetu upravljanja granicom (korupcija i zloupotreba ovlašćenja).²³

Među glavnim aspektima angažovanja Kancelarije koordinatora OEBS-a za ekonomske i ekološke aktivnosti je angažovanje u oblasti saobraćaja. Koristeći mandat koji je dobijen putem tri Ministarske i odluke Saveta u vezi dijaloga o transportu u OEBS-u, Kancelarija je, zajedno sa odeljenjem za terenske operacije i u tesnoj saradnji sa partnerskim operacijama do sada sprovela i nastavlja da sprovodi različite aktivnosti u vezi transporta.²⁴ Glavni cilj je bio i ostao da se poboljša sigurnost, efikasnost i odr-

²² Lj. Aćimović, *Problemi bezbednosti i saradnje u Evropi*, Intitut za međunarodnu politiku i privredu i Prosveta, Beograd 1978, 320-1.

²³ OESCE, UNECE, *Handbook of Best Practices at Border Crossings: A Transport and Trade Facilitation Perspective*, OESCE, UNECE 2012, 55.

²⁴ Tri odluke: Brussels 2006 (*MC Decision No. 11/06*), Helsinki 2008 (*MC Decision No. 9/08*) and Vilnius 2011 (*MC Decision No. 11/11*).

živost transportnih veza i operacija širom regiona, što doprinosi ekonomskom rastu i jačanju ukupne stabilnosti i bezbednosti.²⁵

U okviru celog lanca snabdevanja postoje bezbedonosni izazovi, posebno prilikom dolaska kontejnera sa robom na granične prelaze, kako kopnene, tako i morske. Zatvaranje granica da bi se sprečilo krijumčarenje bi bio najradikalniji potez, ali bi se na taj način oštetili i legalni trgovci, kao i privreda u celini. Prema tome, potrebno je naći meru između obezbeđivanja sigurnosti granica i olakšavanja legalne trgovine.

Osim toga, sprovođenje kontrole samo na graničnim prelazima više nije dovoljno. Tehnološki napredak je omogućio i kriminalcima da deluju i preko granice, ako i da prebace robu na velikim udaljenostima i između raznih zemalja. Prema tome, sigurnosne mere su važne i pre nego što roba dođe na granicu, na mestima utovara i tokom celog lanca snabdevanja.

Uspostavljanje partnerstva, međusobnog informisanja i saradnje između trgovaca i carinskih organa omogućava bezbednost i olakšavanje trgovine duž celog lanca snabdevanja. Granične kontrole se oslanjaju na to da su trgovci, prevoznici, posrednici i svi drugi koji učestvuju u lancu snabdevanja predali podatke i deklaracije nadležnim agencijama za bezbednost i upravljanje granicom. Logistička sredstva kao što su vozovi, kamioni, brodovi kao i osnovna infrastruktura često su u vlasništvu subjekata iz privatnog sektora. Stoga je, da bi osigurali granice, važno razviti neki oblik saradnje između svih zainteresovanih strana u lancu snabdevanja. Dobro partnerstvo između onih koji upravljaju granicom i onih koji je koriste donosi prednosti za obe strane. Takođe saradnja svih nadležnih agencija, među kojima su granična policija, timovi za borbu protiv nezakonite trgovine, borbu protiv narkotika, timovi za pitanja imigracije i drugi je neophodna, pre svega počevši sa razmenom obaveštajnih podataka i zajedničkog pristupa svim raspoloživim informacijama.

Jedan od važnih načina na koji je moguće unaprediti privredni razvoj zemlje je olakšavanje protoka trgovine, jednostavniji i lakši transport. U kontekstu unapređenja regionalnog razvoja to znači lakši prelazak granice za ljude, kapital, robu i usluge. Na ovaj način jača se i regionalna saradnja, što takođe doprinosi rastu stabilnosti i bezbednosti celog regiona. Takođe, zemlje koje nemaju direktan izlaz na more, kao što je i Srbija, imaju koristi od ovoga vida saradnje. Uspostavljanje dobre prekogranične saobraćajne mreže, omogućavanje razvoja transporta i jačanje takve strukture na međunarodnom nivou i slične akcije, doprinose olakšanju pristupa tržištu u celini. Postoje brojni primeri angažovanja OEBS-a na kriznim područjima i u kriznim regionima

²⁵ Activity Report 2012-13, Office of the Co-ordinator of OSCE Economic and Environmental Activities OSCE Secretariat, Vienna, 26-27.

sveta. Na primer u Uzbekistanu je 2000. godine ustanovljen Centar u Taškentu, koji je delovao do kraja 2005. godine, a zadaci su se ticali unapređenja poštovanja obaveza preuzetih prema OEBS-u i u vezi s tim održavanja kontakta i razmena informacija sa relevantnim ustanovama. Umesto ovog centra 2006. godine postavljen je Projektni koordinator u Uzbekistanu, sa zadacima da pomogne vladi u naporima da osigura bezbednost i stabilnost, uključujući da podrži njene ekonomske i ekološke napore obeležje svih operacija na prostoru srednje Azije, naglasak je na drugoj dimenziji OEBS-a (ekonomska i ekološka dimenzija), a kao jedan od prioriteta istaknuta je i borba protiv terorizma i trgovine drogom. Na ovaj način OEBS je pružio podršku naporima Tadžikistana da razvije ekonomsku i ekološku dimenziju.²⁶ Još neki od primera rada OEBS-a u trgovinskoj i transportnoj sferi su: Obuka OEBS-a u Turkmenistanu u borbi protiv operacija trgovine ljudima i trgovine drogom; OEBS podržava napore za poboljšanje dijaloga za miran razvoj krize u Ukrajini; OEBS sprovodi seminar o integraciji radnih migranata u severnom Kazahstanu; OEBS olakšava regionalnu trgovinu kroz Sughd sajam; OEBS promovise organsku poljoprivredu u Kazahstanu; OEBS podržava intelektualnu zaštitu imovinskih prava u Kazahstanu; OEBS centar u Biškeku podržava obuku za sprovođenje zakona o borbi protiv carinskih prekršaja i pranja novca; OEBS donira opremu Državnoj graničnoj službi Turkmenistana; Donirana je oprema za Kirgistan Državnoj graničnoj službi; OEBS podržava efikasnu obuku službenika granične službe Kirgistana za bolju komunikaciju sa drugim službama; OEBS pruža jednogodišnji kurs učenja na daljinu (*Distance Learning Course*) za granične menadžere bezbednosti koji su završili treći modul u Finskoj; OEBS obučava mongolske agencije za sprovođenje zakona u borbi protiv prekograničnog kretanja nezakonite trgovine i transporta i druge aktivnosti OEBS-a na terenu.²⁷

Predsedavanje OEBS-om Srbija treba da sagleda i iskoristi kao deo ukupnih spolj-nopolitičkih aktivnosti za poboljšanje međunarodnog položaja zemlje. Naša zemlja ima šansu da stavi u fokus pitanja olakšanja trgovine i transporta. U krajnjoj instanci predsedavanje OEBS-om treba da preporuči Srbiju kao zemlju koja je spremna da ostvari strateški cilj, a to je članstvo u EU. Pokretanjem novih inicijativa i stavljanjem u prvi plan i probleme koje treba rešiti na međunarodnom planu po pitanju trgovine i transporta može predstaviti Srbiju u svetlu odgovornog člana međunarodne zajednice koji konkretno doprinosi u prevenciji potencijalnih konfliktnih situacija. Kao prioritetan region tokom predsedavanja Srbije treba da bude Zapadni Balkan. Tematski

²⁶ Trapara V., „Uloga operacija OEBS na terenu u zemljama u tranziciji”, *Međunarodna politika*, 1/2011, 114-5.

²⁷ OSCE, <http://www.osce.org/what/economic>, 22. maj 2015.

gledano prioriteta trebaju biti pre svega u vezi sa konfliktima koji su aktuelni, posebno – ukrajinska kriza. Prioritetna tema takođe treba da bude ekonomsko-ekoloških uslova u kojima države članice pokušavaju da ostvare održivi razvoj, gde je bitno pitanje vodnih resursa, imajući u vidu da u Centralnoj Aziji to predstavlja jedan od uzroka postojećih konflikata.²⁸

Mogućnosti za poboljšanje u oblasti trgovine i transporta su velike. Sa jedne strane, granični prelazi i carinska služba mogu podići svoju efikasnost i povećati sigurnost na prelazima, na taj način omogućujući jednostavniji prelazak robe preko granice, a sa druge strane smanjujući mogućnosti za korupciju, nezakonitu trgovinu i međunarodni kriminal i terorizam. Za zemlju kao što je i Srbija, veliki trošak u trgovini može biti i nedostatak pristupa otvorenom moru, zavisnost od transportne mreže i tranzitnih usluga susednih zemalja, komplikovane granične procedure i slično. Složene procedure na granici povećavaju troškove prevoza i ugrožavaju međunarodnu trgovinu i strana ulaganja. Svetska trgovinska organizacija je na Baliju postigla određeni uspeh, koji se meri u međunarodnim okvirima. OEBS može konkretnim projektima kojima se obnavlja ratom porušena infrastruktura, finansiranjem osavremenjavanja graničnih prelaza, organizovanjem obuka o sigurnosti transporta i slično doprineti ukupnom olakšanju i poboljšanju trgovine i transporta. Na taj način se smanjuju i socijalne tenzije, otvaraju mogućnosti za bolje i lakše zapošljavanja i predupređuju eventualni sukobi i pre njihovog nastanka. Projekti OEBS-a u budućnosti bi trebali biti više usmereni ka liberalizaciji trgovine. Prioriteti moraju biti uklanjanje administrativnih barijera, olakšavanje poslovnih komunikacija i protoka informacija i uopšte olakšavanje svakog vida legalne trgovine i transporta. Akcije na terenu u ovoj oblasti osoblje OEBS-a u budućnosti bi najbolje bilo da sprovodi na drumskim graničnim prelazima, ali da se dotiču i graničnih prelaza u železničkom saobraćaju i u morskim lukama. Na ovim tačkama olakšavanje trgovine i transporta bi dalo najviše pozitivnih efekata i prelilo bi se i u druge oblasti privređivanja.

ZAKLJUČAK

Još na početku, na Konferenciji o evropskoj bezbednosti i saradnji, rešavala su se pitanja u vezi olakšavanja trgovine i transporta i uklanjanja prepreka istim. Na liniji Istok-Zapad razgovori su se vodili o raznim temama koje su obuhvatale rešavanje ekonomskih aspekata bezbednosti.

²⁸ Dačić: Predsedavanje OEBS-u veliko priznanje, <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/Politika/1789437/Da%C4%8Di%C4%87%3A+Predsedavanje+OEBS-u+veliko+priznanje.html>, 15. januar 2015.

Složene procedure na granici na mnoge načine povećavaju troškove prevoza i ugrožavaju međunarodnu trgovinu, a potencijalno i strana ulaganja, otvaranje novih radnih mesta, ukupan ekonomski rast itd. Bolja informisanost domaćih kreatora politike i viših carinskih i graničnih službenika, putem seminara koje organizuje OEBS ili na druge načine, doprinela bi razvoju efikasnije granične službe i carinskih politika. Promocijom postojećih najboljih praksi zaposlenima u agencijama za transport, poslovnoj zajednici, drumskim graničnim prelazima, graničnim prelazima u železničkom saobraćaju i u morskim lukama i širem krugu korisnika, doprinelo bi se olakšavanja legalnog prekograničnog komercijalnog poslovanja, istovremeno vodeći računa o neophodnim aspektima bezbednosti.

Strategija OEBS-a za ekonomsku i ekološku dimenziju i Priručnik sa najboljim iskustvima za obavljanje procedura na graničnim prelazima – sa aspekta trgovine i prevoza su odličan osnov za poboljšanje i olakšanje trgovine i transporta. Potrebna je pre svega veća implementacija istih i insistiranje OEBS-a na podizanju značaja ekonomske dimenzije uopšte. Shodno sa jačanjem ekonomske dimenzije treba više praktičnih akcija, na terenu, koje će omogućiti sticanje novih znanja i sposobnosti za samostalni i održivi privredni rast i razvoj. Fokus treba staviti na najugroženije delove stanovništva i žarišne regione. Takođe, unaprediti aktivnosti za opredeljivanje finansijskih sredstava ka konkretnim projektima očuvanja i olakšanja trgovinskih veza što će imati pozitivne efekte na sve učesnike.

Kako 2015 godine OEBS slavi 40 godina rada to je prilika da se napravi retrospektiva postignutih rezultata kao i planovi za budućnost, koji bi trebali uključivati i sve akcije ka proširenju ekonomske dimenzije, jer ekonomski faktori imaju sve jači uticaj i na političku stabilnost, npr. svetska finansijska kriza. Jačanjem ove dimanzije delovanja OEBS-a uvodila bi se veća stabilnost u svetu. Predsedavanje OEBS-om tokom 2015. godine predstavlja veliki izazov i odgovornost za Srbiju, a u borbi različitih mišljenja i često suprotstavljenih ciljeva treba slediti interes i pronaći način da donesene odluke budu u korist i za pozitivnu promociju Srbije.

Sanja Jelisavac Trošić²⁹

Research fellow, Institute of international Politics and Economics, Belgrade

FACILITATION OF TRADE AND TRANSPORT FROM THE OSCE PERSPECTIVE

Summary: From the Organization for Security and Co-operation in Europe beginnings economic dimension was present as one of the important factors to be taken into account in the analysis of all security threats. Within the economic dimension of the Organization for Security and Co-operation in Europe we are, as one of the objectives, specifically emphasizing the facilitation of trade and transport. Trade and transport facilitation is one of the goals of the latest Helsinki +40 process. This paper analyses the groundwork for the facilitation of trade and transport, as well as opportunities to improve them. Serbia can contribute to future dialogue within the Organization for Security and Co-operation in Europe and in designing policies for the management of border procedures in order to facilitate legitimate cross-border commercial activities, while taking into account the necessary security aspects.

Keywords: OSCE, Helsinki +40 process, trade, transport, Serbia.

²⁹ Sanja Jelisavac Trošić, PhD, sanja@diplomacy.bg.ac.rs.